

mekinski gozd, ki je preprežen semtertje z vabljevimi stezicami.

Gledé na tolike prijetnosti in vabljevosti kamniškega mesta z okolico vredni se nam čuditi, da prihaja leto za letom o poletni dôbi več in več gostov v ta divni kraj. Kamnik v zadnjih letih kar tékoma napreduje v svojem razvoju, zlasti od leta 1883. sem, ko ga je svetli cesar sam počastil s svojim obiskom. Leta 1888. so otvorili nov vodovod, ki preskrbljuje mesto z zdravo pitno vodo.

Prebivalcev šteje mesto okoli poltretji tisoč, ki so do malega vsi Slovenci. Bavijo se večinoma s poljedelstvom; mnogo je rokodelcev in obrtnikov. Svoje dni so sloveli kamniški žrebljarji, krznarji in usnjarji, katerih blago so poznali Lahi in Nemci, a ta slava je že davno odevetla.

Za večno blaginjo Kamničanov skrbi dekan z duhovnimi pomočniki, vlado zastopa okrajni glavar, mir in red pa

varuje okrožni sodnik. Za naobrazbo mladine se trudita »otroški vrt« in ljudska šola, štirirazredna deška in trirazredna dekliška. S prvo je zvezana obrtno-nadaljevalna šola.

Narodno zavest budi čitalnica, ustanovljena leta 1869. Bili so časi, ko je godel meščanom nekov »Leseverein«; sedaj o tem ni več duha ne sluha, tem mîljeje pa doné glasovi »Lire«, pevskega društva. O probujeni narodni zavesti pričata podružnici sv. Cirila in Metoda, moška in ženska, ki vrlo delujeta v prid slovenskemu šolstvu.

Kamniška železnica, ki je že davno drdrala po papirju, prižvižgala je 28. januarja 1891. leta res v celi svoji podobi po pristni železni cesti v Kamnik. Sedaj smejo gojiti Kamničani veselo nádo, da nastopi mestu nova dôba, dôba napredka in cvetú. In ta nada jih izvestno ne bode varala, ako se bodo zavedali vselej svoje naloge ter delovali zložno za večno in časno srečo.

Naš jezik in naša književnost.

(Dalje in konec.)

(Spisal *dr. Fr. L.*)

Nredno nadaljujem in dovršim spis, katerega začetek je skoro pred jednim letom zagledal beli dan, lahko bi napisal dolg uvod. Morda porabim ob drugi priliki to, kar bi se dalo napisati na tem mestu za uvod: sedaj, ob koncu letnika, treba vsekako končati, le prehitro in prekratko končati, kar se je obdelovalo, snovalo ali vsaj namerjalo med letom. Prav v tem vidim, da je naš list potreben, in da zvršuje določeno nalogo,

ker ni v zadregi za tvarino. Med letom je spis izpodrival spis, in marsikaj je bilo treba odložiti, a konec leta nas je prehitel sredi dela. Zlasti jezikoslovje se je umaknilo potopisom in krajepisom, naravoslovje pa še na vrsto ni prišlo. Naročnike prosimo, naj nam tega ne zamerijo, saj vidijo ozke naše meje.

A ne morem zamolčati, da mi zaradi jezikoslovja ni posebno žal, in da sem se skoro z namenom ogibal jezikoslovnih vprašanj v tem letniku. Nazore svoje o jezikoslovju sem povedal na platnicah,

in samoljubje mi pravi, da mi je — če ne od drugega, vsaj od petletnega urejevanja — ostalo nekaj jezikovnega znanja, nekaj izkušnje. Dasi pa jako cenim jezikoslovje, mislim vendar, da moramo biti zlasti v tej stroki zmerni. Jezikoslovec, ki se je spravil na jezik naroda, ali slovstva, ali tudi knjige, zdi se mi kakor zdravnik. Če pa le hodijo in hodijo okrog človeka zdravniki, tedaj je nevarnost že huda. In če se ne vjemajo? Bodo li ozdravili bolnika?

Pri nas je nekoliko preveč prišlo v navado, da tožimo o svojem jeziku. Vsakdo najde novih napák, pa daje novih nasvetov. Kaj porekó tujci, ako čitajo naše tožbe? Vrh tega trdim naravnost, da vse tožbe o nerazvitem in nejednotnem našem jeziku niso opravičene. Naš jezik je lep in gibčen, misli se dadó povedati ž njim natanko in lahko; za pesništvo je jako ugoden, ni premehak in ni pretrd. Nikar, da bi ga torej zaničevali, le dobro ga je treba poznati, da ga prav cenimo! Da pa nimamo popolnoma jednotne pisave, to ni pogubna škoda, ker so razlike le majhne in se bodo dale polagoma odpraviti. V vsakem živem jeziku je neprestano razvijanje; tudi naš jezik bode sam po sebi pojasnil in sam določil marsikaj, s čimer si dandanes učenjaki ubijajo glave. Prav zato je dobro in koristno, da damo vsaj nekaterikrat jeziku — rekel bi — duška in odloga, da pustimo pisatelje, naj pišejo, kakor znajo, med tem pa jih skrbno opazujemo.

Kajpada, naši slovničarji in jezičarji bodo imeli vedno dela, dokler bomo imeli kaj književnosti in rodoljubja. Saj se tako pogostoma vriva vprašanje za vprašanjem, katero je treba pojasniti. Gledé na sedanjo našo pisavo omenjam tudi jaz nekaj takih vprašanj, ki se mi ne zdé še dognana, katera bi kak jezikoslovec lahko obdeloval v korist bodisi pisateljem bodisi književnosti. Vsa ta in druga vprašanja so me nadlegovala in me nadlegujejo pri pisateljevanju.

Že v pravopisju ima vesten pisatelj tu in tam precéj muke, ne, ker ne zna pravil te in one slovnice, ampak ker ne vé, kaj bi samo na sebi, kaj bi

za jezik bilo bolje. Tako n. pr. pišejo nekateri vse polno znamenj za naglase, drugi ne, in v znamenjih samih je razlika. Ta piše: »Oče ima veliko otrók«, drugi pa: ». . . otrók«. Ali ne bi kazalo, da se kolikor moremo ogiblujemo takih znamenj, in jih rabimo le tedaj, kadar se pisatelj boji dvoumja, ali pa v pesništvu, da se lože in hitreje čita? Koliko pridobí naš jezik s tem, ako se sitnežem posreči, naglasna znamenja vsiliti vsem pisateljem?

Druga težava v našem pravopisu je raba velikih pismenk. Slovnice imajo za to dokaj določna pravila. V obče tiščé na to, naj se kolikor mogoče piše le z malimi pismenkami; samo začetne besede novega stavka, lastna imena itd. naj bi se pisala z veliko črko. Odkritosrčno povem, da nisem mogel po onih pravilih priti do doslednosti, če tudi sem se pošteno trudil in mučil: prav tako povem tudi, da mi nikakor ne ugajajo vsa ona pravila, in da mnogokrat zapišem malo pismenko proti svoji želji. N. pr.: »Na ljubljanskem polju« — kako naj se piše? »Ljubljansko polje« si mislim lahko kot lastno ime, pišem torej lahko ali z jedno ali celó z dvema velikima začetnicama: »Na Ljubljanskem Polju«, kakor: »V Novem Mestu«. Kdo drugi si utegne misliti drugače in piše vse z malo začetnico. Dalje: če pišemo lastna imena v samostalniški obliki z veliko (Ljubljana, Goriško), zakaj bi ne pisali: Ljubljanski meščani, Goriška pokrajina? Zakaj, oba-krat hočemo taka imena odlikovati, da jih bralec loči. Zato mi ugaja n. pr. pisava v »Junakih«, v katerih so vsaj manj navadni pridevniki lastnih imen pisani z veliko začetnico.

V oblikoslovju smo si priborili v nekaterih rečeh nekoliko strpljivosti; končnica *u* v mestniku moških in srednjih samostalnikov se je udomačila, tudi za mehкими soglasniki *c, č, š, ž, j*, zlasti odkar imajo Mohorjeve knjige to pisavo. Seveda bi bilo prav, da bi pisali vsi jednako, pa če tudi ne, ne dene nič, saj *u* in *i* si nista zavidna, če si le ljudje privoščimo ljubi mir. Popolnoma ne kaže dati *i*-u slovesa, zlasti ne zaradi pesniških ugodnostij. In pesniki

naj le rabijo slobodno obliko »pri delu«, kakor »pri deli«, ker je oboje pravo.

Pri glagoli h imejmo največjo skrb, da jih pravilno in obilno rabimo. Kdor bere pazljivo današnje spise, vidi, da smo prav v glagolu napredovali. Mnogo manjkrat rabimo samostalnike, kakor so jih rabili nekdanj, in prav s tem pišemo v slovenskem in ne v nemškem duhu. Marsikaj nam dela še vedno preglavico, pa tudi zmedo. Včasih smo pisali »nagnjen«, potem je bilo pravo samo »nagnen«, naposled zopet »nagnjen«. Radoveden sem, kaj bode pravo za nekaj let. Nekdanj so pisali: »Začuden je pogledal«, danes sem pa čital »začujen«, katere oblike ne umeva noben preprost bralec. Ako hočete imeti to besedo, rabite rajši prvo obliko, v kateri se jasno vidi korenina. Sicer pa ni dobra niti ta, niti ona, zakaj pravcata nemka je, po vzgledu »verwundert«. Recimo in pišimo rajši: »Čudeč se«, ki je sicer našim ušesom malo nenavadna, pa je vsaj pravilna in lepa. Narod je ne rabi, ker sploh ne rabi pogostokrat takih deležnikov. — Hvalevredno je, da pisatelji radi stopnjujejo glagole in tako razširjajo jezik. Tako rabimo dobro: porajati, dogajati se itd., a ne kaže, da bi šli predaleč in deli vse glagole na jedno kopito. Res je, »prosim« se je pretvoril v »vprašati«, »nosim« v »prenašati«, a »oprostim« v »opraščati«, »pokosim« v »pokašati« ne gre lahko in ni v navadi, kolikor vem. Potemtakem bi morali kovati: »polotiti — polačati se«, »potrositi — potrašati«, »pomóliti — pomaljati«, »zabloditi — zablajati« itd., kar je pač prisiljeno.

Žal, da nahajamo med besedami še vedno take tujke, ki so prav za lase privlečene v slovenščino. Čemu neki zopet pišejo brez premisleka »vest« namesto »novica — novost, govorica«? Vest naj se rabi samo za nemški »Gewissen«, kakor govori naš narod in kakor smo doslej vedno pisali, ne pa tje v en dan brez premisleka za vsako stvar, ki se ve ali zve. — Koliko drugih besedij rabijo še nekateri pisatelji, katerih ni prav nič treba in so v pravem pomenu tujke. Čemu bi pisali

»obala«, ko imamo tako lepe domače »breg, obrežje, pobrežje, brežina, primorje«? Zares, kar je pisal gosp. L. v prejšnjih letnikih našega lista, treba bi bilo natisniti še jedenkrat, pisatelji so menda marsikaj že pozabili. Nasproti pa se branijo nekaterih besedij, ki so sicer nekoliko tuje, toda so potrebne in čisto udomačene. Oni, vsakomu neljubi »manjkati« je res laška ali latinska beseda, a občno je sprejeta in je za rabo jako dobra. Občeslovanski »nedostati, nedostatek« sta preprostem bralcu neumevni. Pomislite, pisatelji in slovničarji slovenski, ali bi ne bilo prav, da bi dali latinski besedi domovinsko pravico? Vprašajmo Nemce, ali jim je vest težka zato, ker imajo besedo iste korenine: »Mangel«? Mislim, da ne bi hoteli nikakor popustiti te besede, če tudi bi vedeli, da je celó slovanska, zato ne, ker ima tako krepak, določen, vsakomu znan in umeven pomen. In zdi se mi — ne trdim za gotovo —, da se je »manjkati« zato razširil med Slovenci, ker je slučajno podoben po korenini našemu »manj«. Da, pri nas rabijo pogostoma besedo »majnik«, to je: »manjik«, v pomenu »Mangel — pomanjkanje«. Tudi kot lastno ime »Majnik« je v navadi. V obeh rabah se zavedamo slov. končnice in jo izgovarjamo krepko: »majnik«.

V stavkih slov. pisateljev gospodari še vedno ona razvada, da se stavi vez za dopovedkom: »Oče prišel je domov«. Zakaj neki tako? Ali ne govori narod: »Oče je prišel domov« in nič drugače? Ne pačite vendar jezika! Na drugi strani pa stavijo naslonice ali enklitike kar na prvo mesto v stavku, n. pr.: »Se vidi, da si učen«. V obče je skladnja križ naših pisateljev, in ž njo se jezik bolj kviri in pači, kakor z vsemi tujimi besedami.

Le nekatere stvari sem opomnil, da jih ne pozabijo naši pisalci in bralci. Ako ravnamo v vseh jezikoslovnih vprašanjih zmerno, umno in počasno, bližamo se jedinosti čim dalje bolj.

Ako vprašamo, na katero stran se razvija dandanes naš jezik: ali se bliža hrvaščini, ali se na lastni podlagi razširja za znanstvene namene, ali se potjučuje,

ali se čisti —, ne moremo odgovoriti popolnoma določno. A kolikor se dá soditi, poslednji čas nismo napredovali mnogo. Notranji in zunanji boji, kakor tudi druge neugodnosti so odvrčale mnoge pisatelje od treznega in vstrajnega slovstvenega dela. Zavladali so politični listi in tudi pridobili zase veliko bralcev. Zato je pa v obče zaostalo leposlovje — ono slovstvo, ki najbolj goji in razvija jezik. Naročnik hoče zvedeti veliko novic, dobiti hoče veliko tvarine za majhno ceno in ne gleda na obliko. Tudi uredništvo takih listov večinoma ne more gledati mnogo na obliko spisov. Tako se zanemarja oblika, zanemarja jezik in zavira njega razvoj.

Koliko dobrih in spretnih pisateljev odteguje politika leposlovju in znanstvu! Pa „kaj čemo“! Potreba je potreba. Da bi vsaj to prišlo bolj v veljavo, kar je pisano: Jedno storiti in drugega ne opustiti!

Naj pa gre danes glavni tok našega razvoja na katero koli stran, to je izvestno, da bi se morali vsi truditi za res poljudno, narodno, lahko umevno pisavo. Če je resnično, da se borimo za obstanek, tedaj treba, da prodira slovstvo v narod do zadnjih hribovcev. A slovstvo ne bode segalo v narod, ako pišemo mešanico iz slovenščine in hrvaščine in ruščine in češčine, osoljeno še s staroslovenščino, ampak naš jezik bodi čisto domač, kajpada ne rovtarski in robot. Ni resnično, da bi naše ljudstvo ne umevalo slovenskih knjig in našega književnega jezika, kar nam oponašajo nemški nasprotniki, a resnično

je, da je nekaterih pisateljev pisava narodu neprebavljiva in zoprna. Ljudje tožijo, da ne umevajo besedij, da je govorjenje zapleteno, težko, neumevno; da ni pisana knjiga v njih domačem jeziku, ampak preveč po tuje. Zato, pisatelji, bogatite in širite domači jezik, a ne ga pretvarjati sedaj na to, sedaj na ono stran! Jezik ni igrača, jezik ni lesen možic, da bi delal ž njim vsakdo, kakor bi hotel. Pa jezik nam tudi ne sme biti pasterka, zapuščena sirota, za katero se nihče ne zmeni, za katero je vse dobro. Tudi v slovenskem slovstvu

„Vrata“ v kamniških planinah.
(Po fotografiji.)

moramo naposled dospeti do tega stališča, do tega načela, da ne bode treba biti vsakemu pisatelju najprej jezikoslovcu, predno sme kaj dati na svetlo; a tudi ne bode smel šušmariti na slovstvenem polju tisti, ki tava v slovenski slovnicu kakor v gosti temi.

V obče — da sklenemo to premišljevanje — naj kaže naša književnost, kako nam je na srcu lepota in bogastvo našega jezika. Lep in bogat jezik, cvetoč v obširni in raznovrstni književnosti, bode našemu narodu nerazrušljiva podlaga za njegov obstanek.

